

PRISPEVKI K OPUSU FRANCESCA ROTTMANA*

Matej Klemenčič, Ljubljana

Francesco Rottman se je rodil okoli leta 1710 v Benetkah,¹ v doslej objavljenih virih pa se prvič omenja šele leta 1740 v Ljubljani.² O prvih treh desetletjih njegovega življenja nimamo podatkov, vemo le to, da se je šolal v Benetkah pri Giuseppu Torrettiju (1661–1743).³ V Ljubljani naj bi sprva delal kot

* Članek je razširitev seminarske naloge *Nekaj mnenj o delih, pripisanih Francescu Rottmanu*, ki sem jo leta 1995 napisal v seminarju prof. dr. Milčka Komelja. Za številne pripombe in nasvete se zahvaljujem Stanku Kokoletu, Nataši Polajnar in Blažu Resmanu, za razumevanje in prijaznost pa tudi gospe Kristini Lazarini Stupica.

¹ Damjan Prelovšek, Kje se je šolal kipar Franc Rotman (okr. 1710–1788), *Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 24, 1976 (od tod citirano Prelovšek, Franc Rotman), p. 106, n. 5. Italijansko obliko imena (in ne obliko »Franc«) je smiselno uporabiti zato, ker je bil Rottman Benečan (pa čeprav, glede na priimek, morda nemških prednikov) in je italijanščino očitno obvladal bistveno bolje kot nemščino, saj so ohranjene pogodbe napisane v italijanščini. Cf. Sergej Vrišer, Doneski k baročnemu kiparstvu na slovenskem Štajerskem, *ČZN*, 51 (n. v. 16)/1, 1980 (od tod citirano Vrišer, Doneski), p. 138; Barbara Kienzl, Altarentwurf für den Liebfrauenaltar in der Gurker Krypta – Vertrag für den Liebfrauenaltar in der Krypta des Gurker Domes, *Hemma von Gurk, Schloß Straßburg – Klagenfurt* 1988 (od tod citirano Kienzl, Altarentwurf), p. 367, cat. 4.13–4.14/r. k./.

² Cf. Viktor Steska, Ljubljanski baročni kiparji, *ZUZ*, V, 1925 (od tod citirano Steska, Ljubljanski baročni kiparji), p. 96. Na svečnico, 2. februarja tega leta, se je v Ljubljani poročil z Justino, hčerko Gašparja Rosei (verj. Rose), priči pa sta bila slikar Franc Jelovšek in kamnosek Franc Grabnik. Po Melita Stelè, Ljubljansko baročno kiparstvo v kamnu, *ZUZ*, n. v. IV, 1957 (od tod citirano Stelè, Ljubljansko baročno kiparstvo), p. 56, je le-ta verjetno istoveten s kamnosekom Grumnikom, kar je bilo sprejeto tudi v mlajši literaturi (Prelovšek, Franc Rotman, p. 106, n. 7). Za Grumnika cf. Ana Lavrič – Blaž Resman, Oltar sv. Franciška Ksaverja pri ljubljanskih jezuitih – nova dognanja, *Jezuiti na Slovenskem. Zbornik simpozija*, Ljubljana 1992, pp. 127–128.

³ Prelovšek, Franc Rotman, p. 106, n. 3. Za Torrettija cf. e. g. Paolo Goi, Giuseppe Torretti nella Cappella Manin di Udine, *Restauro nel Friuli – Venezia Giulia*, 2, 1990, pp. 9–63 (s starejšo literaturo). Rottmanu posvečena besedila so: France Stelè, s. v. Rotman, Franz, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart* (Ulrich Thieme, Felix Becker ed.), 29, Leipzig 1935, p. 102; Melita Stelè, s. v. Rotman Franc, *SBL*, 9, 1960, p. 143; Luc Menaše, s. v. Rottman, Franc, *Evropski umetnostno-zgodovinski leksikon*, Ljubljana 1971, col. 1857; Emilijan Cevc, s. v. Rotman Franc, *Primorski SBL*, 13, 1987, p. 224. Za omembe Rottmana v pregledih ljubljanske in slo-

pomočnik Francesca Robbe.⁴ Prvo povezavo med njima najdemo v virih iz let 1752–1753, ko je Rottman od Robbe poskušal izterjati neki dolg.⁵ Po Robbovi smrti je leta 1757 prevzel njegovo kiparsko obrt in postal ljubljanski meščan.⁶ Dve leti kasneje mu je kurator Robbove zapuščine ponudil v odkup orodje in preostali kamen, prišlo pa je tudi do spora s cehovskim mojstrom Matijem Perskim in kranjskimi kamnoseki. Iz virov, povezanih s tem sporom, izvemo, da je Rottman zaposloval tudi kamnoseke, ki jim je prepuščal vso grobo obdelavo kamna.⁷

Arhivski viri o njegovem delu so ohranjeni šele iz šestdesetih let. Za cerkev sv. Janeza Krstnika v Matenji vasi (zaselek ob cerkvi se imenuje Štivan) je med letoma 1763 in 1765, najkasneje pa do leta 1770 naredil dva stranska oltarja (sl. 30, 34).⁸ Med letoma 1764 in 1766 je dokončal spodnji del glavnega oltarja za cerkev sv. Frančiška Ksaverija v Stražah pri Radmirju (sl. 41,

venske baročne plastike cf. Steska, Ljubljanski baročni kiparji, pp. 80, 96; Stelè, Ljubljansko baročno kiparstvo, pp. 56–59; Fran Šijanec, s. v. Barok. Slovenija, *ELU*, 1, 1959, p. 268; Sergej Vrišer: *Baročno kiparstvo na slovenskem Štajerskem*, Maribor 1963, (od tod citirano Vrišer: *Štajerska* 1963), pp. 114, 174; France Stelè, s. v. Slovenija. Skulptura, *ELU*, 4, 1966, p. 235; Sergej Vrišer: *Baročno kiparstvo*, Ljubljana 1967 (*Ars Sloveniae*, od tod citirano Vrišer: *Baročno kiparstvo*), p. X; id.: *Baročno kiparstvo v osrednji Sloveniji*, Ljubljana 1976 (od tod citirano Vrišer: *Osrednja Slovenija*), pp. 68–69, 212; id.: *Baročno kiparstvo na Primorskem*, Ljubljana 1983 (od tod citirano Vrišer: *Primorska*), pp. 178–180, 207; id., s. v. Barok. Kiparstvo, *ES*, 1, 1987, p. 193; id.: *Baročno kiparstvo na Slovenskem*, *Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*, Ljubljana 1989 (*Obdobje*, 9), p. 450; id., s. v. Kiparstvo, *ES*, 5, 1991, p. 71; id.: *Baročno kiparstvo na slovenskem Štajerskem*, Ljubljana 1992 (od tod citirano Vrišer: *Štajerska* 1992), pp. 170, 230. Za ostale citate, posvečene posameznim delom, cf. *infra*.

⁴ Edini podatek o tem, da je bil Rottman Robbov pomočnik, je šele iz 19. stoletja – v Erbergovem rokopisu *Versuch einer krainischen Literaturgeschichte*, p. 315, iz leta 1825 je omenjen »sein Gehilfe Rottmann, der denselben uiberlebte, setze dessen Arbeiten mit vieler Geschicklichkeit fort.« – (Njegov [Robbov] pomočnik Rottmann, ki ga je preživel, je njegova dela nadaljeval z veliko spretnostjo). Cit. po Milena Uršič: *Jožef Kalasanc Erberg in njegov poskus osnutka za literarno zgodovino Kranjske*, Ljubljana 1975 (*Dela razreda za filološke in literarne vede SAZU*, 28; od tod citirano Uršič: *Jožef Kalasanc Erberg*), p. 153.

⁵ Anton Vodnik, Gradnja Robbovega vodnjaka pred mestno hišo v Ljubljani, *ZUZ*, VII, 1927, p. 137.

⁶ Steska, Ljubljanski baročni kiparji, p. 96; Prelovšek, Franc Rotman, p. 106, n. 3.

⁷ Cf. Prelovšek, Franc Rotman, p. 106, n. 3; Vrišer: *Osrednja Slovenija*, pp. 212–213.

⁸ Dne 19. oktobra 1763 je bila z Rottmanom podpisana pogodba, da bo do sv. Janeza Krstnika (24. junija) 1765 ali že jeseni 1764 za to cerkev dokončal dva oltarja, ki bosta v popolnem soglasju z velikim oltarjem. Za vsak oltar je dobil 325 nemških goldinarjev. Oltarja sv. Tilna na južni in sv. Ahaca na severni strani ladje sta bila posvečena šele leta 1770. Cf. Janez Zabukovec: *Slavina. Prispevek k zgodovini župnij ljubljanske škofije*, Ljubljana 1910 (od tod citirano Zabukovec: *Slavina*), p. 134.

42, 45).⁹ Leta 1765 je podpisal pogodbo za oltar Matere Božje v krški stolnici na Koroškem in ga v dobrem letu tudi dokončal (sl. 31, 37, 38).¹⁰ Poleg tega sta znani še dve kamnoseški naročili: portal za grad Dol pri Ljubljani in leta 1769 nove cerkvene stopnice za ljubljanske avguštince.¹¹

Od leta 1765 do okoli leta 1770 se Rottman omenja kot lastnik hiše v Rožni ulici 27,¹² nato pa vse do njegove smrti ni nobenih podatkov več. Umrli je 11. januarja 1788 na Florjanski ulici 72, v 78. letu starosti.¹³

V starejši literaturi je bilo Rottmanu pripisanih več kiparskih del, ki jih ni bilo mogoče razvrstiti v opuse drugih umetnikov. Nekatere atribucije se ob skrbni formalni analizi in upoštevanju zgodovinskih virov izkažejo za neprepričljive. Če želimo ugotoviti značilnosti Rottmanovega osebnega stila, moramo torej nujno upoštevati le arhivsko izpričana dela. Tu pa se pojavijo težave. Gre namreč za oltarje s skromnim figuralnim okrasjem, večinoma omejenim na angelske glave, izjema je le ležeča figura sv. Frančiška Ksave-

⁹ Ohranila se je tudi pogodba, po kateri je moral kipar narediti najprej spodnji del oltarja do menze (do konca leta 1764), nato drugi del nad menzo do stebrov (do septembra 1765), oltarna obhodna loka, kip svetnika pod menzo in ograjo s tlakom in stopnico. Kamnoseška dela razen portalov so bila dokončana spomladi 1766. Očitno je bil prvotno načrtovan ves oltar, za zgornji del je bilo predvidenih pet glavnih kipov (sv. Peter in Pavel, dva kipa nad portaloma in eden nad tabernakljem) ter dva sedeča angela, dva putta in tri angelske glave. Pogodba je bila sklenjena med ljubljanskim vikarjem Karlom Peerom in Rottmanom in je ohranjena v italijanski in nemški različici (Vrišer, Donieski, pp. 136–138). Cf. tudi Sergej Vrišer, Nekaj podatkov o baročnih kiparjih in njihovih delih na slovenskem Štajerskem, *Kronika*, VIII/1, 1960, pp. 51–52; Vrišer: *Štajerska* 1963, pp. 114, 174, repr. p. 115; Vrišer: *Baročno kiparstvo*, cat. 16; Sergej Vrišer, Radmirska cerkev, *Radmirje*, Ljubljana 1979 (*Kulturni in naravni spomeniki Slovenije*, 92), pp. 6, 8; Vrišer: *Štajerska* 1992, pp. 170, 230, repr. p. 171.

¹⁰ Pogodba je bila 10. februarja 1765 napisana v Ljubljani v italijanščini in pečatena z umetnikovim pečatom, ohranjena pa je tudi Rottmanova skica oltarja (Kienzl, Altarentwurf, loc. cit.). Oltar je bil postavljen 26. junija 1766. Naročnika, prošta Jožefa Marjona barona Rechbacha (1744–89), ki je moral po pogodbi sam poskrbeti za prevoz oltarja iz Ljubljane, je stal 635 fl. 30 kr., izplačanih v treh obrokih. Prošt je želel pri Rottmanu naročiti še en oltar, a je zanj zmanjkalo sredstev. Cf. F. G. Hann, Beiträge zur neueren Kunstgeschichte des Gurker Domes nach archivalischen Aufzeichnungen in Archive des Domcapitels zu Gurk, *Carinthia I*, 86, Klagenfurt 1896, pp. 156, 172; Steska, Ljubljanski baročni kiparji, p. 96; Stelè, Ljubljansko baročno kiparstvo, p. 58; Siegfried Hartwagner: *Der Dom zu Gurk*, Klagenfurt 1969², pp. 41–42, cat. 94, repr. 94.

¹¹ Z avguštinskim samostanom se je 7. marca 1769 pogajal za nove cerkvene stopnice. Delo je očitno dobil, saj mu je bilo 23. julija 1769 izplačanih 50 goldinarjev, 4. septembra pa še 30 goldinarjev (Steska, Ljubljanski baročni kiparji, p. 96). Podatek o delu za graščino v Dolu pri Ljubljani je iz Erbergovega rokopisa *Lustthal* (Uršič: *Jožef Kalasanc Erberg*, p. 207, repr. p. 198). Portal ni datiran, grad pa so začeli obnavljati leta 1752 (cf. e. g. Nace Šumi: *Ljubljanska baročna arhitektura*, Ljubljana 1961, pp. 119–121).

¹² Stelè, Ljubljansko baročno kiparstvo, p. 56.

¹³ Steska, Ljubljanski baročni kiparji, p. 96.

rija v Radmirju. Na oltarju v Krki sta dva angela adoranta in dve angelski glavici (sl. 37, 38), na oltarjih za Matenjo vas po dve angelski glavici (sl. 34), na radmirskem oltarju je angelska glavica na okvirju niše v oltarni mizi, dve glavici pa sta na stranskih portalih oltarnega obhoda (sl. 41, 47). Če povzamemo: dokumentiranih je devet angelskih glav, dva celopostavna, a klečeča angela, in ležeča svetniška figura, vse nastalo med letoma 1763 in 1770.

Ker imamo ohranjenih kar devet oziroma enajst angelskih glav, so te gotovo najprimernejše za iskanje kiparjevega »rokopisa«. Vendar nas, ko si jih ogledamo, preseneti dokaj neenotna kakovost kamnoseške obdelave. Tako so glavice v Matenji vasi dokaj natančno izdelane, prav tako glava na menzi v Radmirju, nekoliko slabši sta glavi adorantov v Krki, angelske glavice na portalih v Radmirju in krškem oltarju pa so že prav nerodne in trde. Pa vendar lahko pri skoraj vseh glavicah najdemo določene skupne fiziognomske značilnosti. Nad očmi, ki nimajo zarisanih zenic, se bočijo obrvi, ki se proti robu obraza močno, kapljičasto razširijo. Nos je prifrknjen in ne pretanek, lica so napihnjena, obraz je najširši v višini ust. Pod spodnjo ustnico običajno rahlo odprtih ust je jamica. Brada je majhna in nekoliko štrleča. Lasje so sicer povsod skodrani, a brez uporabe svedra. Nekoliko se razlikuje le glavica na menzi v Radmirju (predvsem njen očesni del), ki pa je bližje reliefu kot obli plastiki.¹⁴

Na podlagi značilnosti, ki povezujejo angelske glavice na Rottmanovih oltarjih, lahko istemu avtorju pripišemo tudi oltar v kapeli smledniškega gradu v Valburgi. Kapela je znana predvsem po freskah Antona Cebeja, nastalih okoli leta 1770,¹⁵ marmornat oltar brez nastavka, ki stoji ob zadnji steni kapele, pa v literaturi še ni bil omenjen (sl. 32). Trebušasto napihnjena noga oltarne mize, ki jo obstopata dva podstavka iz sivo-bele breče in z belim okvirjem, je sestavljena iz raznobarnega marmorja. Kamen ozadja je rdeč z belimi žilami, osrednje polje v kartuši zapolnjuje sivo-bela breča, okvir kartuše in ostala dekoracija pa sta iz belega marmorja. Na obeh podstavkih je edina plastična dekoracija oltarja – dve angelski glavici in girlandi iz sadja pod njima (sl. 39–40). Menza se tako po obliki kot po ornamentu ujema z menzo glavnega oltarja v ljubljanski šentjakobski cerkvi, ki jo je Francesco Robba postavil leta 1732.¹⁶ Prav obe angelski glavici pa dokazujeta, da oltar ni na-

¹⁴ Da ne gre le za neko splošno obliko angelske glavice v tem času, na primer v okviru Mislejeve in Robbove delavnice, je moč videti že na oltarjih v ljubljanski šentjakobski cerkvi.

¹⁵ Ferdinand Šerbelj: *Anton Cebej 1722–1774*, Narodna galerija, Ljubljana 1991, pp. 63–64, cat. 63 (s starejšo literaturo) /r. k./ V konservatorskem poročilu o obnovi gradu, ki je v teku, se kapela ne omenja (cf. Modest Erbežnik, *Smlednik, Varstvo spomenikov*, 35, 1995, pp. 167–168, cat. 339).

¹⁶ Vera Horvat-Pintarič: *Francesco Robba*, Zagreb 1961 (od tod citirano Horvat-Pintarič: *Francesco Robba*), pp. 22–23, 80, repr. 19.

stal pod Robbovim dletom. Če ju primerjamo z Rottmanovimi glavicami, še posebej tistimi iz Krke, je očitno, da sta delo istega kiparja. Bolj nenavadna je sama oblika oltarne mize. Rottman je običajno uporabljal trapezaste oblike, tu pa se očitno naslanja na obliko Robbove menze iz Šentjakoba.¹⁷

Datacijo oltarja lahko povežemo z obnovo gradu in kapele. Leta 1763 je baron Franz Smledniški (von Flödnig) prevzel lastništvo nad spodnjim smledniškim gradom v Valburgi.¹⁸ V naslednjih letih je obnovil grad, olepšal vrt in leta 1779 zasadil drevored. Predračun za obnovo (šlo je le za manjša popravila), ki je bila zaupana ljubljanskemu arhitektu Candidu Zullianiju, je že iz konca leta 1763. Leta 1783 so smledniškemu gospostvu zaradi dolgov dodelili prisilno upravo in leta 1795 je morala družina grad prodati. Od takrat (z izjemo povojnega obdobja do 1991) je Smlednik last Lazarinijev.¹⁹ V literaturi sicer ni podatkov, da je po letu 1763 doživela prenovo tudi kapela, vendar to nakazuje sočasna Cebejeva poslikava.²⁰

Z upoštevanjem značilnosti Rottmanovega kiparskega »rokopisa«, ki smo jih razbrali na dokumentiranih delih, lahko natančneje ocenimo tudi nekatere

¹⁷ Oltarje, ki jih je izdelal Rottman, dokumentirane in pripisane, lahko glede na zasnovo celote razdelimo na dva tipa (cf. Stelè, Ljubljansko baročno kiparstvo, pp. 58–59). Od dokumentiranih del predstavlja prvi tip oltarja za Matenjo vas (sl. 44), drugi tip pa oltar za Krko (sl. 45). Prvi tip oltarjev ima še »tradicionalno« obliko nastavka. Ob oltarni niši so plastično stopnjevani pilastri. Pred njimi je na vsaki strani po en nekoliko nazven zasukan steber. Menza je trapezaste oblike in ima plastično oblikovano kartušo. Atika je tridelna. Drugi tip je t. i. »netektonski« tip. Nad običajno oblikovano trapezasto menzo (kot pri prejšnji skupini) se dviga oltarni nastavek z nišo, ob kateri ni ne pilastrov ne stebrov. Nad menzo se ob straneh bočita voluti, na katerih slonijo kipi, neposredno nad njima pa sta ob vrhu niše še dve voluti, ki nosita »ostanke« arhitrava. Na vrhu atike je krona, s katere se na obe strani spušča zavesa, ki je speljana za obe zgornji voluti, spodaj pa obdaja oltarno nišo. Poleg oltarja v Krki temu tipu ustrezata tudi pripisana oltarja v Gradcu in Celovcu, obenem pa je isti tip uporabil Robba za oltar sv. Križa v zagrebški stolnici (sedaj v Križevcih – cf. Horvat-Pintarič: *Francesco Robba*, pp. 32–35, 87, cat. 23, repr. 67). Gradčanski in Robbov oltar v Križevcih se od celovškega in krškega razlikujeta po bolj preišljeni in elegantnejši arhitekturni kompoziciji.

¹⁸ Ker je bil še mladoleten, je bil njegov varuh Leopold Schwab pl. Lichtenberg.

¹⁹ Vladimir Levec, Rodovina Flödnig, *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, IV, 1894, p. 252; id., *Schloß und Herrschaft Flödnig in Oberkrain, Mittheilungen des Musealvereines für Krain*, IX, 1896, pp. 271–272; Damjan Prelovšek, Ljubljanski baročni arhitekt Candido Zulliani in njegov čas, *Razprave SAZU I. razreda*, Ljubljana 1986, p. 122; Branko Reisp: *Grad Smlednik*, Ljubljana 1987 (*Kulturni in naravni spomeniki Slovenije*, 156), pp. 23 ss. (s starejšo literaturo).

²⁰ Med opremo smledniškega gradu je treba opozoriti še na kamnoseško bogato izdelane kamine, ki so jih morda namestili prav v času obnove v šestdesetih letih 18. stoletja, slogovno pa jih zaenkrat ne moremo povezati z Rottmanom. V kapeli so v steno nad oltarjem vzdane tri reliefne plošče s putti, ki držijo Veronikin prt, ter s simboli Kristusovega mučeništva. Relievi, nekoliko starejše baročno delo, so bili verjetno del antependija prejšnjega oltarja.

ra dela, ki so mu bila pripisana v literaturi. S primerjalno analizo lahko potrdimo oziroma natančneje opredelimo atribucijo oltarja sv. Alojzija v celovški stolnici²¹ ter oltarja sv. Janeza Nepomuka v cerkvi sv. Jakoba v Ljubljani.²²

Celovški oltar se po arhitekturi ujema z Rottmanovim oltarjem za Krko. Figuralni okras sestavljajo klečeča kipa sv. Alojzija (sl. 44) in Stanislava Kostke ter dve angelski glavici. Le-ti sta narejeni natančneje od večine dokumentiranih Rottmanovih del, vendar pa se v načinu oblikovanja z njimi povsem ujemata (sl. 35). Atribucijo Rottmanu pa dokončno potrjuje glava levega kipa, če jo primerjamo z glavo sv. Frančiška Ksaverija iz Radmirja (sl. 45).

Zgodovina ljubljanskega oltarja je po eni strani bolje dokumentirana, po drugi pa dosti bolj zapletena. Oltar je začel delati Robba leta 1721 in po Prelovšku naj bi bilo to pravzaprav njegovo prvo ljubljansko naročilo.²³ Postavljen je bil leta 1738, vendar brez obeh svetniških kipov. Za postavitev kipov sv. Florijana in sv. Roka (sl. 46), ki naj bi stala 500 goldinarjev, je rektor jezuitskega kolegija leta 1764 prispeval 25 goldinarjev.²⁴ Modelacija njunih glav kaže, da je kipa dokončal Rottman, čeprav je pri oblikovanju teles moč računati tudi na Robbovo udeležbo (vsaj z zasnovo kipov).²⁵ Prav tako lahko tri putte z napisnimi trakovi vrh atike glede na oblikovanje obrazov zanesljivo pripišemo Rottmanu in jih s pomočjo drugih dokumentiranih del datiramo v šestdeseta leta (sl. 36). Morda so bili nameščeni skupaj z obema svetnikoma.

V Rottmanov opus moramo na novo uvrstiti še en oltar, ki je tako kot vsi, ki smo jih omenjali doslej, nastal v šestdesetih letih 18. stoletja. Glavni oltar p. c. sv. Marjete v Kočah (sl. 33) je namreč oblikovan prav tako kot oba ma-

²¹ Ko je Steska leta 1935 poskušal opredeliti Robbovo delo v Celovcu, je za Alojzijeve oltar zapisal, da je Robba naredil menzo in »pročelni del (frontal)«, ostalo pa nek drug umetnik (Viktor Steska, Kipar Francesco Robba v Celovcu, ZUZ, XIII, 1934–35, p. 72). Šele Melita Stele je zapisala, da sta kipa na njem Rottmanova (Stelè, Ljubljansko baročno kiparstvo, pp. 57–58, repr. 10a). Vodnik *Dehio* ju ob navedbi Rottmana kot verjetnega avtorja postavlja v čas okoli leta 1760. Cf. Karl Ginhardt et al.: *Kärnten. Die Kunstdenkmäler Österreichs*, Wien 1976 (*Dehio-Handbuch*), p. 269; Alois Maier: *Der Dom zu Klagenfurt*, Klagenfurt 1978, p. 14.

²² Steska, Ljubljanski baročni kiparji, p. 81; Stelè, Ljubljansko baročno kiparstvo, p. 58.

²³ Damjan Prelovšek: *Cerkev svetega Jakoba v Ljubljani*, Ljubljana 1985, pp. 16, 36.

²⁴ Blaž Resman: *Barok v kamnu. Ljubljansko kamnoseštvo in kiparstvo od Mihaela Kuše do Francesca Robbe*, Ljubljana 1995 (od tod citirano Resman: *Barok v kamnu*), p. 44, n. 158. Po Steski (virov ne navaja) naj bi Robba že do leta 1730 izklesal ves kiparski okras razen dveh glavnih kipov (Steska, Ljubljanski baročni kiparji, p. 81). Za letnico 1764 cf. e. g. Anton Jellouschek, Beiträge zur Geschichte der vormaligen Jesuiten-, dermal. St. Jacobi-Stadtpfarrkirche in Laibach, *Mittheilungen des historischen Vereines für Krain*, Laibach 1858, pp. 70–71; Viktor Steska: *Ob tristoletnici šentjakebske cerkve v Ljubljani*, Ljubljana 1915, p. 12.

²⁵ To ugotavlja že Steska. Cf. *ibid.*, p. 81.

tenjska.²⁶ Vendar je vtis, ki ga naredi na obiskovalca cerkve, povsem drugačen, ker se razlikuje po barvi marmorja (stebri so belo-sivi, pilastri rjavo-rumeni, menza pa rdeča in siva) in ker so ga v 19. stoletju še temeljito predelali.²⁷ Angelska glavica nad oltarno nišo pa je primerljiva z Rottmanovim delom, čeprav je izvedena bolj reliefno kot oba matenjska para (sl. 43, prim. sl. 42). Tudi podatek, da je bil oltar plačan leta 1769,²⁸ priča Rottmanu v prid. Edino težavo predstavljata dva celopostavna svetniška kipa ob oltarni niši, sv. Magdalena (sl. 47) in sv. Leopold (sl. 49).²⁹ Doslej omenjene Rottmanove plastike, izpričani sv. Frančišek in štirje pripisani kipi v ljubljanski šentjakovski cerkvi in celovski stolnici, se že kot figuralni tipi preveč razlikujejo, da bi jih lahko primerjali. Poleg tega pa se koška kipa od ostalih razlikujeta tudi po velikosti – visoka sta le okoli tričetr metra. Že Emilijan Cevc je opozoril nanju, češ da sta delo neznanega avtorja, kažeta pa »močan naslon na Robbovo delo«,³⁰ kar lahko celo bolj določno potrdimo. Sv. Magdalena je očitno narejena po Robbovem kipu te svetnice na oltarju sv. Ane v ljubljanskem Šentjakobu (1723–1724), saj se z njo ujema tako po drži telesa kot po zasnovi draperije (sl. 48).³¹ Vprašanja avtorstva obeh kipov zaenkrat ne moremo dokončno pojasniti, oltar pa je gotovo Rottmanovo delo.³²

Za prihodnje raziskave Rottmanovega opusa je ključnega pomena Buntakova atribucija oltarjev v Marijini cerkvi v Zagrebu, kjer je vseh pet oltarjev opremljenih s po dvema svetniškima figurama. Ker pa mi ni dostopna

²⁶ Zabukovec: Slavina, str. 116, repr. p. 115.

²⁷ Mlajša sta oba (lesena) angela na volutah, prav tako tudi relief sv. Trojice v atiki, ki je delo J. Vurnika (Zabukovec: Slavina, str. 114). Oltarno arhitekturo v ozadju je naslikal Štefan Šubic leta 1866 (sign. in dat.).

²⁸ Tega leta je v računih zabeležen izdatek 212 fl. 20 kr. za marmornat oltar (Zabukovec: Slavina, p. 116).

²⁹ Vrišer: *Primorska*, p. 180, repr. p. 177 (sv. Magdalena).

³⁰ Emilijan Cevc: *Slovenska umetnost*, Ljubljana 1966, p. 127: ob tem omenja še Selce pri Slavini (cf. *infra*, n. 32) in Žeje (kjer pa so kipi iz štuka). Kasneje je oltar sv. Florijana v Selcah in veliki oltar v Žejah pripisal neznanemu Robbovemu učencu, za Koče pa je zapisal, da sta kipa sprva veljala za Robbovo delo, a sta njegovemu stilu najbolj tuja (Emilijan Cevc, Neznani Robba na Pivki, *Delo*, 7. 1. 1967, p. 9). Cf. tudi id., Umetnostna preteklost na Pivki, *Ljudje in kraji ob Pivki*, Postojna 1975, p. 93, kjer je (slabši) stranski oltar sv. Helene v Selcah celo povezal z Rottmanom.

³¹ Cf. Horvat-Pintarić: *Francesco Robba*, pp. 12–13, 76, cat. 4, repr. 6.

³² Opozoriti moramo še na štiri kipe, ki bi lahko sodili v isti krog, pa čeprav jih verjetno ni izklesal isti kipar kot sv. Magdaleno in sv. Leopolda. V p. c. sv. Križa v bližnjih Selcah sta na stranskem oltarju sv. Helene kipa dveh svetnikov, na oltarju sv. Florijana pa dve svetnici. Oltarja se omenjata že v inventarju iz leta 1788 (Zabukovec: Slavina, str. 120). Glede na današnje postavitev vseh štirih kipov (pa tudi angelskih glav) je mogoče, da so bili na oltarja nameščeni pozneje. Oltarjev po obliki ne moremo povezati z Rottmanom, prav tako pa tudi ne angelske glavice na njih. Kipe, ki so še nekoliko manjši od koških, s slednjimi povezuje naslon na Robbo. Ena od selških svetnic (sv. Barbara, sl. 21) je varijanta sv. Katarine iz ljubljanske uršulinske cerkve (oltar dokončan leta 1744 – cf. Horvat-Pintarić: *Francesco Robba*, pp. 25–27, 85, cat. 18, repr. 38–39).

natančna slikovna dokumentacija, se zaenkrat lahko le pridružim Buntakovemu mnenju, da se oltarne arhitekture štirih stranskih oltarjev povsem ujemajo z Rottmanovima oltarjema v Matenji vasi, datirani pa so v leti 1772 in 1773.³³

Med doslej pripisanimi deli so vsaj trije oltarji, ki so slogovno težko primerljivi z dokumentiranimi Rottmanovimi deli. Gre za stranski oltar Matere Božje v ž. c. v Moravčah³⁴ in oltar v p. c. sv. Trojice v Gradcu pri Slavini, ki ju je z Rottmanom prvi povezal France Stelè, ter glavni oltar v Matenji vasi, ki ga je Rottmanu z »vprašajem« pripisal Sergej Vrišer.³⁵

Pri moravškem oltarju pravzaprav sploh ni jasno, zakaj je bil pripisan Rottmanu. Kipa sv. Jožefa in jezuitskega svetnika, verjetno sv. Ignacija, je pred kratkim Blaž Resman, potem ko je uredil in prečistil opus Jacopa Contierija, prepričljivo pripisal temu umetniku in s tem premaknil njun nastanek v čas okoli 1720,³⁶ sama arhitektura oltarja pa z Rottmanom prav tako nima nobene zveze.

Oltarja v Matenji vasi in Gradcu ležita na ozemlju slavinke župnije. Prva stvar, ki nas odvrta od atribucije Rottmanu, je datacija obeh oltarjev. Matenjski je bil postavljen leta 1739,³⁷ gradčanski pa verjetno leto poprej,³⁸

³³ Franjo Buntak: *Župna crkva sv. Marije u Zagrebu*, Zagreb 1939, pp. 41 ss., repr. 3–15. Držo rok in delno tudi oblikovanje draperije sv. Leopolda iz Koč lahko celo primerjamo s kipom sv. Štefana na oltarju sv. Treh kraljev v zagrebski sv. Mariji (*ibid.*, p. 51, repr. 12). Atribucija zagrebskih oltarjev je bila v literaturi enoglasno sprejeta, pri tem pa velja opozoriti, da niso arhivsko izpričano Rottmanovo delo, čeprav jih Vrišer omenja med »ugotovljenimi« deli (Vrišer: *Osrednja Slovenija*, p. 212). Buntak je Rottmanu pripisal še nekaj drugih del na Hrvaškem in v Sloveniji, vendar neprepričljivo ali vsaj trenutno nepreverljivo (Buntak: *op. cit.*, p. 42, n. 137, pp. 63–64). Cf. tudi Franjo Buntak, *Uz poznate, još neke nove misli i podaci o Marijinoj crkvi na Dolcu, Kaj*, 3–5 (*Umetničke znamenitosti Zagreba*), X, 1977, Zagreb 1978, pp. 32, 38–44.

³⁴ Za moravški oltar cf. France Stelè: *Terenski zapiski* (rokopis, Umetnostnozgodovinski inštitut ZRC SAZU), LV, 1936, p. 22 (cit. po Stane Stražar: *Moravska dolina. Življenje pod Limbarsko goro*, Moravče 1979, pp. 238, 811, n. 52, repr. p. 416/417 in Resman: *Barok v kamnu*, p. 69, n. 263); Stelè, *Ljubljansko baročno kiparstvo*, p. 62 (blizu Robbi); Vrišer: *Osrednja Slovenija*, p. 69; Barbara Jaki, s. v. Moravče. Umetnostni spomeniki, *ES*, 7, 1993, p. 216.

³⁵ France Stelè je leta 1960 za gradčanski oltar omenil, da gre morda za delo Rottmanove delavnice (France Stelè: *Umetnost v Primorju*, Ljubljana 1960, p. 125), Vrišer pa je z njim povezal še matenjski glavni oltar. Cf. Vrišer: *Baročno kiparstvo*, cat. 13, 15, p. XLII; Vrišer: *Primorska*, pp. 83–84, 123–124, 178–179, 207, repr. pp. 85, 118, 119, 177; id., s. v. Matenja vas. Umetnostni spomeniki, *ES*, 7, 1993, p. 22.

³⁶ Resman: *Barok v kamnu*, pp. 68–70, 148–149, repr. 26–27.

³⁷ Oltar je bil postavljen leta 1739 za 594 dukatov 4 lib. 8 kr. Tržaški škof ga je posvetil 10. avgusta 1739 (Zabukovec: *Slavina*, p. 132).

³⁸ Datiran je po napisu na menzi: »R. D. Gregorius Penko B. A. 1738«. Cf. Zabukovec: *Slavina*, pp. 156, 227.

torej dobri dve desetletji pred Rottmanovimi dokumentiranimi deli in leto oziroma dve preden je sploh prvič omenjen v Ljubljani. Poleg tega je pogodba, ki jo je Rottman sklenil za izdelavo stranskih matenjskih oltarjev, zahtevala, da ju naredi v popolnem soglasju z velikim oltarjem. Podobnost stranskih oltarjev s starejšim glavnim je torej posledica naročniške volje in kipar jo je dosegel zelo preprosto: stebre in zidce atike je opremil s črno in belo inkrustacijo, ne da bi se pri tem odrekel svojemu stalnemu tipu oltarja. Figuram na glavnem matenjskem oltarju (štirje evangelisti, Bog Oče in relief Kristusovega krsta) pa med izpričanimi Rottmanovimi deli ne moremo najti ustreznih primerjav.

Gradčanski oltar je Rottmanu nedvomno bližji. Arhitektura se ujema s t. i. »netektonskim« tipom (gl. op. 17), zato je bil pogosto navajen v povezavi z Robbovim oltarjem sv. Križa za zagrebško stolnico (danes v Križevcih).³⁹ Tudi kipa sv. Gregorja in sv. Antona Padovanskega nista brez primerjav v Rottmanovem opusu. Telesi in delno tudi oblikovanje draperije se ujemajo s svetniškima kipoma njegovega celovškega oltarja. Zdi se povsem mogoče, da sta nastala po isti predlogi, vendar je Rottman pri modelaciji obrazov in brad občutno manj slikovit, razlik pa ne moremo razložiti npr. le z vrsto uporabljenega kamna,⁴⁰ tako da mu kipov na podlagi njegovega osebnega stila iz šestdesetih let ne moremo pripisati.

Vprašanje avtorstva teh oltarjev tako zaenkrat ostaja odprto. O Rottmanovem delu pred 1760 ne vemo ničesar, prav tako pa ni podatkov o Robbovi delavnici. Smiselna pa se zdi, tudi na podlagi primerjalne analize, Vrišerjeva povezava gradčanskega in matenjskega glavnega oltarja. Njuna povezava z Ljubljano, kot jo je predlagal,⁴¹ seveda ne z Rottmanovo delavnico (ki takrat tudi ni mogla obstajati), bi tudi razložila določene skupne poteze z deli Robbe in Rottmana.

Kljub podatkom o Rottmanovem šolanju in domnevam, da je bil Robbov pomočnik, ostaja njegova umetniška formacija nejasna. V članku smo sicer poskušali nekoliko osvetliti naše zaenkrat še dokaj megleno vedenje o njegovem delu, temeljita analiza celotnega opusa pa bo mogoča šele potem, ko bo raziskano njegovo delo v Zagrebu, tako samostojno kot tudi v okviru (pozni) Robbovih del.

³⁹ Cf. e. g. Horvat-Pintarić: *Francesco Robba*, p. 34. Z gradčanskim oltarjem je verjetno povezan tudi spodnji del glavnega oltarja v slavinski župni cerkvi. Oltarni nastavek je iz 19. stoletja (Zabukovec: *Slavina*, pp. 98–99), menza in tabernakelj pa sta še baročna, a nista datirana. Menza ima inkrustirano dekoracijo, ki močno spominja na tisto v Gradcu, ornament pa lahko primerjamo tudi z nekaterimi Robbovimi deli, npr. z že omenjeno menzo glavnega oltarja v Šentjakobu (cf. *supra*, n. 16).

⁴⁰ Tako matenjski kot gradčanski kipi so prebeljeni, tako da ni moč reči, za kakšen kamen gre, vendar lahko sklepamo, da je manj kvaliteten in tudi mehkejši.

⁴¹ Vrišer: *Primorska*, pp. 178–180, kjer pa iz sobesedila sledi, da naj bi Gradec nastal po Robbovem odhodu iz Ljubljane (v leto 1738 pa ga datira v Vrišer: *Baročno kiparstvo*, cat. 13).

The sculptor Francesco Rottman (b. Venice, c. 1710 – d. Ljubljana, 1788) in his own words trained »in Venice under Giuseppe Torretti«. Rottman is first recorded in Ljubljana in 1740. Following the death of Francesco Robba in 1757 he took over his workshop and became a citizen of Ljubljana. His following works are documented: (1) two side altars for the Church of St. John the Baptist at Matenja vas (1763–1765/1770, Figs. 30, 34); (2) the lower part of the high altar for the Church of St. Francis Xavier at Straže near Radmirje (1764–1766, Figs. 41, 42, 45); (3) the Altar of the Virgin Mary in the crypt of the cathedral of Gurk in Carinthia (1765–1766, Figs. 31, 37, 38); (4) a stone portal for the castle at Dol near Ljubljana (not dated); (5) new staircase for the Augustine church in Ljubljana (1769).

Distinctive characteristics of Rottman's personal style in the period between 1763 and 1770 are evidenced by a small number of his authenticated figural sculptures: except for the recumbent figure of St. Francis Xavier at Straže near Radmirje they mostly consist of cherubs' heads. On this evidence two altarpieces can be attributed to Rottman.

The private chapel in the Castle of Smlednik at Valburga (better known for its frescoed ceiling by Anton Cebej of c. 1770), houses a marble altar (Fig. 32), which was presumably raised during the renovation of the castle in the 1760's. It is decorated by two cherubs' heads (Figs. 39, 40) which strongly indicate Rottman's authorship.

The high altar in the Church of St. Margaret at Koče dating from c. 1769 can also be added to Rottman's oeuvre (Fig. 33), for its architectural design closely resembles that of Matenja vas. Moreover, the cherub's head above the altar niche at Koče seems to betray all the characteristics of Rottman's personal style. The full-length statues of St. Mary Magdalen (Fig. 47) and St. Leopold find no direct parallels among Rottman's sculptures in terms of figure-type and size. However, given the fact that the Magdalen is obviously derived from Francesco Robba's figure of this saint on the Altar of St. Anne in the Church of St. James in Ljubljana (1723–1724, Fig. 48), Rottman's authorship of the two statues at Koče remains a distinct possibility. After all Rottman was Robba's »designated« successor.

Sculptural decoration of the Altar of St. Aloysius in the Cathedral of Klagenfurt confirms the traditional attribution to Rottman, whereas on the Altar of St. John of Nepomuk in the Church of St. James in Ljubljana (begun by Robba in 1721) Rottman seems to have completed the statues of St. Florian and St. Roch (Fig. 46), which were placed on it only in 1764. The scroll-bearing putti on the top of the attic are very likely also by Rottman (Fig. 36).

However, at least three altars among the works traditionally attributed to Rottman – at Moravče, Gradec, and Matenja vas – hardly bear out comparison with his documented sculptures. Recently two statues on the Altar of the Virgin in the parish church at Moravče have been dated around 1720 and convincingly attributed by Blaž Resman to Jacopo Contieri (see note 36). The altar in the Church of the Holy Trinity at Gradec near Slavina and the high altar at Matenja vas were both executed at the end of the 1730's, that is more than two decades earlier than Rottman's documented works. Yet, since nothing is known about Rottman's activities at that time, the authorship of these altars at present remains open to debate.

A more detailed future analysis of Rottman's oeuvre will necessarily involve a thorough analysis of his alleged works in Zagreb along with those by Francesco Robba.